LAPPEENRANNAN KAUPUNGIN LAUSUNTO KANSALAISALOITTEESTA "KAIVOSTOIMINNALLE RAJAT "

1. JOHDANTO

Joukko allekirjoittaneita yksityishenkilöitä on tehnyt lakialoitteen malminetsinnältä ja kaivostoiminnalta kokonaan kiellettyjen alueiden perustamiseksi. Aloite on kerännyt noin 60.000 allekirjoitusta kansalaisaloite.fi palveluun. Eduskunnan talousvaliokunta pyytää asiasta lausuntoa Lappeenrannan kaupungilta

Lappeenrannan kaupunki toteaa yleisellä tasolla, että aloitteen tavoitteet ovat Suomen luonnon ja monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tavoiteltavia. Lakialoitteen toimenpiteet kohdistuvat laajasti eri lainsäädäntöön tai erilaisiin aluevarauksiin, joita Suomeen on muodostettu. Aloitteessa luetellaan joukko eri tavoin lainsäädännössä tai sopimuksilla muodostettuja alueita, joissa rajausten oikeusvaikutuksetkin ovat eri tasoisia. Rajoitusten pitää toimina niin, että niiden tulee olla selkeitä ja huomioida vuosikymmeniä harjoitettavan elinkeinotoiminnan toimintaedellytykset.

Kaivostoiminnan periaatteisiin kuuluu, että maaperästä voidaan hyödyntää mineraaleja sekä kallio- tai maa-aineksia. Hyödyntämisvaiheeseen kuuluu mineraalien etsintä ja hyödyntäminen. Kaivostoiminnan imago on heikentynyt, koska joissakin kaivoksissa on tapahtunut ympäristövahinkoja, joiden hallinta ja korjaaminen ei kaikilta osin ole onnistunut. Myös kaivosten jälkihoito on joissakin kohteissa jäänyt kesken.

Lappeenrannan kaupunki on tunnustettu vastuullinen ja ympäristöarvoja huomioiva kaupunki. Lappeenranta on EU komission Green Leaf 2021 voittaja sekä mukana useissa kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa. Tavoitteena kaupungissa on luoda kestäviä menestystarinoita vastuullisesti ympäristöarvot huomioiden. Lappeenrannan kaupungissa on myös pitkään toiminnassa ollut kalkkikivikaivos sekä useita rakennuskivilouhimoita. Toiminnot ovat olleet kaupungin alueella kauan. Kaivostoimintaan ja rakennuskivilouhimoihin liittyviä haasteita on ajoittain vireillä. Näissä kaikissa kohteissa on haasteena esimerkiksi sivukivien ja sivuainevirtojen hyödyntäminen.

2. LAPPEENRANNAN KAUPUNGIN KESKEISET HUOMIOT ALOITTEESTA

2.1 Yleistä aloitteen tavoitteesta

Lakialoitteessa esitetään malminetsinnältä ja kaivostoiminnalta kokonaan kiellettyjen alueiden perustamista

Kaivostoiminnalle RAJAT -kansalaisaloitteen tavoitteena on muuttaa Suomen lainsäädäntöä niin, lainsäädännöllä määritellään alueet, joilla kaivostoiminta ja malminetsintä on kokonaan kiellettyä.

Aloitteessa esitetään joukkoon erillislakeja tarkistuksia, siten että niissä määritellään malminetsintä ja kaivostoiminta kielletyksi.

Aloitteessa ei tarkemmin ehdoteta lakeihin tehtäviä muotoilua vaan tavoite esitetään yleisellä tasolla sekä ehdotetaan joukko määritelmiä tai lainsäädäntöä, joihin rajoitus tulisi asettaa. Erillislakia ei esimerkiksi ole esitetty.

2.2. Aloitteessa esitetystä kiellettyjen alueiden listasta

2.2.1. Aloitteessa esitetyt uudet alueet

Aloitteessa esitetään malminetsinnän ja kaivostoiminnan kieltojen kirjaamista monen eri tavoin määritellyin alueen lainsäädäntöön tai sopimuksiin. Aloitteessa esitetyt uudet malminetsinnältä ja kaivostoiminnalta kokonaan kielletyt alueet:

1. Luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tarkoitetut luonnonsuojelualueet (LSL 11-12 § , 17 §, 24-25 §) mukaan lukien
2. Erämaa-alueet (Erämaalaki 62/1991) ja kansallispuistot
3. Kaikki Suomen Natura 2000 -alueet (Luontodirektiivi 92/43/ETY)
4. Luonnonsuojelulailla suojellut luontotyyppien ja lajien kohteet (29 § ja 47 §)
5. Unescon maailmanperintökohteet (Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi (19/87))
6. Unescon Geopark -kohteet
7. Saamelaisten kotiseutualue (Laki saamelaiskäräjistä (974/1995 4 § ja Suomen perustuslaki)
8. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995)
9. Vesipuitedirektiivin mukaiset hyvän ja erinomaisen ekologisen tilan vesistöt (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2000/60/EY) yhteisön vesipolitiikan suuntaviivoista) ja vesilaissa (587/2011) määritellyt vesistöt: virtaavat vedet, järvet (VL 1:3 § ja VL 3:2 §)
10. Suomen merialueet ja merenranta-alueet (Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VMJL 1299/2004, 2 §, 26 c §, 26 d §, 26 h §))
11. Kaikki luokitellut 1-, 2- ja E-luokan pohjavesialueet, jotka on määritelty laissa vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VMJL 1299/2004, VMJL 1263/2014) ja siihen liittyvässä valtioneuvoston asetuksessa vesienhoidon järjestämisestä (1040/2006) luvun 2 a mukaisesti. Pohjavesialueita on säädelty myös vesipuitedirektiivissä (2000/60/EY) artikloissa 1, 4, 7 sekä ympäristönsuojelulaissa (527/2014) 17 §, pohjaveden pilaamiskielto.

Aloitteessa pyydetään eduskuntaa määrittämään kohteittain myös sopivat suojaetäisyydet riittävällä tarkkuudella.

Uusien kokonaan kiellettyjen alueiden listalla on lainsäädännöllisesti hyvin eri tasoisesti määriteltyjä alueita. Osalle alueista, kuten kansallispuistot, on olemassa oma lakinsa ja taas osa alueista, kuten Geopark alueet, perustuvat kuntien ja maanomistajien välisiin sopimuksiin. Luonnonsuojelualueet, mistä on olemassa ELY keskuksen päätökset, ovat yksiselitteisiä. Vesipuitedirektiivin vesistöjen hyvän ja erinomaisen tilan perusteella tehdyt määrittelyt muuttuvat ainakin jonkin verran ajoittain. Pohjavesien aluerajauksissa tapahtuu taas ajoittain muutoksia käytännön syistä, vaikka alueet on määritelty luonnontieteellisin perustein.

Natura-alueiden suojelu nykyisin perustuu moneen eri lainsäädäntöön, mutta rajaukset näissä ovat kuitenkin yksiselitteiset.

Edellä muutama esimerkki aluerajoituksista.

Rajoitusten saattaminen voimaan lainsäädännöllä ei ole edellisestä syystä helppoa tai se voi olla käytännössä mahdotonta. Rajoituksen määritteleminen voisi mahdollisesti tapahtua omalla erillislailla tai muuttamalla erityislakien sisältöä, jonne erikseen määriteltäisiin malminetsintä tai sitten lisäämällä rajoitukset pelkästään kaivoslainsäädäntöön.

Aluerajauksissa tapahtuu myös jatkuvasti muutoksia, mikä pitkäjänteisen yli vuosikymmenten tapahtuvan toiminnan kannalta voi aiheuttaa ristiriitaisuuksia todellisuuden ja tavoitteiden kanssa ja aiheuttaa eri osapuolissa epätietoisuutta ja epävarmuutta.

Paljon hämmennystä on aiheuttanut kaivoistoiminnan malminetsinnän mahdollistaminen luonnonsuojelualueilla. Myös etsintään liittyvä lupamenettely poikii tällä hetkellä turhia valituksia, kun moniportaisuus mahdollistaa valituksia useassa eri vaiheessa.

2.2.2. Kaivosten lainsäädännöstä ja kaivoslain uudistus

Kaivoisten perustaminen vaatii useita eri lupia, kuten kaivoslupa, kaivosturvallisuuslupa ja ympäristölupa. Mineraalien etsintään liittyy valtaus, malminetsintälupa/valtaus ja kaivoslupa. Lupajärjestelmä on osin todettu vanhentuneeksi, minkä vuoksi on tarpeena uudistaa kaivoslainsäädäntöä.

Eduskunnassa on vireillä v. 2020 käynnistetty kaivoslain muutos. Muutoksen tavoitteena on tarkistaa kaivostoimintaa koskevien lupajärjestelmien keskinäisiä suhteita ja yhteensovittaa niitä. Muutos on tarpeellinen siksi, että kaivoslainsäädännön sekä ympäristölainsäädännön toimivuus paranee ja valvonta on tehokkaampaa. Uudistus myös lisäisi toteutuessaan kuntien päätösvaltaa, kun kaivoksien perustaminen täytyy myös saada hyväksynnän yleis- tai asemakaavalla. Kaivoslain uudistuksessa myös ympäristönsuojelun tasoa nostetaan. Mikäli muutokset hyväksytään eduskunnassa kansalaisaloitteen tavoitteet osin etenevät tässä yhteydessä.

Kaivostoiminnan säätelyn pitkäjänteisyyden näkökulmasta on ensi vaiheessa tärkeää saada kaivoslain uudistus hyväksyttyä. Hyväksynnän jälkeen myös uusitun lainsäädännön toimivuutta kannattaa seurata, että nähdään kuinka uudistus täyttää sille annetut vaatimukset niin kaivostoiminnan edellytysten ja myös ympäristönhaittojen ehkäisyn ja luontovaikutusten osalta.

2.3. Lakialoitteen perusteluista

Aloitteen perusteluissa todetaan kaivosten yksi merkittävimmistä ongelmista: syntyvien jätteiden suuri määrä. Lappeenrannan kaupungissa on myös kokemuksia siitä, että sivuvirtojen ja sivukivien määrät ovat suuria. Ympäristöhaittoja Lappeenrannassa ei juurikaan ole havaittu pölyhaittoja lukuun ottamatta, mutta kiviainesten kestävän käytön näkökulmasta tarvetta näiden hyötykäyttöön on olemassa. Kaikki kaivokset eivät siten meidän kokemusten mukaan aiheuta merkittäviä ympäristöhaittoja.

Perusteluissa on esitetty kohta, mitkä Lappeenrannan kaupungin näkemyksen mukaan tuntuu epäuskottavalta.

Perusteluissa esitetty väite siitä, että kaivostoiminta Saimaan vesistöalueella muuttaisi Lappeenrannan kaupungin juomaveden käyttökelvottomaksi ei ole realistinen. Lappeenrannan kaupunki saa pääosan juomavedestään Pien-Saimaalla sijaitsevalta Huhtiniemen tekopohjavesilaitokselta. Laitoksella on sekä rantaimeytyskaivot sekä tekopohjavesialue. Laitos tuottaa laadullisesti moitteetonta ja hyvää talousvettä. Huhtiniemessä valmistettavan talousveden laatua uhkaa Pien-Saimaan hajakuormitus sekä pohjavesiriskit. Myös mahdollinen ydinlaskeuma on uhka talousveden valmistukselle.

Pien-Saimaa on sijaintinsa puolesta alue, minkä valuma-alue ei pääsääntöisesti ole yhteydessä Suur-Saimaan vesien virtauksiin pumppaamoiden kautta tulevia vesiä lukuun ottamatta. Viimeaikaiset havainnot Talvivaaran ympäristövahingon aiheuttamista vesistövaikutuksista osoittavat, että vahinko on saatu pysymään rajallisena ja vaikutukset ovat huomattavasti pelättyä rajallisemmat. Tämä siitäkin huolimatta, että Talvivaaran kaivoksen vesien hallinta on epäonnistunut vahvasti. Talvivaara suurenluokan ympäristövahinkokohteena on jossakin mielessä myös rohkaiseva. Lappeenrannan kaupungilla on se käsitys, että vaikka Saimaalle syntyisi merkittävää kaivostoimintaa, ei toiminta uhkaisi Lappeenrannan kaupungin juomaveden laatua.

Kaupunki pitää myös epäuskottavana, että vedenlaatu Saimaassa tulisi oleellisesti muuttumaan, vaikka laajaa kaivostoimintaa sijoitettaisiin Saimaan alueelle. Paikallisia vaikutuksia on odotettavissa, mutta Saimaalla on myös keinoja kestää kuormitusta. Tämän voimme havaita teollisuuden ja kuntien jätevesien aiheuttamista vaikutuksista. Tämän vuoksi kaivostoiminta ei myöskään todennäköisesti vesistövaikutusten kautta uhkaa Saimaan norpan, järvilohen tai järvitaimenen elinolosuhteita. Näihin lajeihin todennäköisesti merkittävämmin vaikuttaa ilmastonmuutoksen seurauksena tapahtuma jääpeitteisyyden väheneminen sekä veden lämpötilan nousu tai epäonnistuvat suojelutoimenpiteet kuten verkkokalastus tai kalastusrajoitusten epäonnistuminen sekä kalojen osalta koskien ennallistamistoimien hitaus. Siten ilmastonmuutoksen hidastamiseen tehtävät toimenpiteet sekä määrätietoiset koskien ennallistamistoimenpiteet Saimaan vesistössä ovat äärimmäisen tärkeitä myös näiden lajien osalta.

.

3. LAPPEENRANNAN KAUPUNGIN NÄKEMYS ALOITTEESTA JA EHDOTUS JATKOTOIMENPITEIKSI

Lappeenrannan kaupunki toteaa edellä ja alla esittämillään perusteilla seuraavaa aloitteesta.

Aloitteen tavoite suojella Kaakkois-Suomen ja Järvi-Suomen elinympäristöjä, uhanalaisia lajeja sekä luontoa on tärkeä. Suomen yksi tärkeä vahvuustekijä on luonto ja sen pitkäjänteinen suojelu. Sitä tukee myös kestävästi toteutettu matkailua. Luonto on myös merkittävä asukkaiden terveyttä sekä hyvinvointia lisäävä elementti.

Suurin globaali haaste on ilmaston lämpeneminen. Sen rajoittamiseksi joudumme osallistumaan ja toteuttamaan suuria muutoksia energiajärjestelmässä ja raaka-aineiden käytössä. Etelä-Karjalassa ja Lappeenrannassa on opittu siihen, että laaja uusiutuvan energian tuotanto ja sähköistyminen on yksi tärkeimpiä keinoja estää maapallon liiallinen lämpeneminen. Sähköistyminen vaatii monia mineraaleja ja niiden saamiseksi kaivostoimintaa. Mineraalien kokonaistarve kasvaa eikä kierrättämällä saada niitä riittävästi tarvittavien komponenttien kuten akkujen valmistukseen. Tämä tarkoittaa

kysyntää neitseellisille materiaaleille ja sitä kautta uusien kaivosten avaamisen kiihtyvää tarvetta.

Vaikka aloitteen tavoite on hyvä, Lappeenrannan kaupunki näkee, että aloitteen perusteella tehtävä rajoitukset eivät ole oikea tapa yhteensovittaa luonnonsuojelun-, kaivostoiminnan ja vesistöjensuojelu tarpeita. Lainsäädännön periaatteena tulee säilyttää joustavuus teknisten ratkaisujen soveltamisessa. Joustavuutta pitää kuitenkin rajata, ettei ympäristön pilaantumista pääse tapahtumaan. Joustavuutta kuitenkin tarvitaan siihen, että mahdollistetaan myös yli BAT tasoisen ympäristötekniikan käyttö kohteissa, missä se on sekä talouden, että ympäristön kannalta mahdollista. Kukaan ei voi tietää tarkkaan etukäteen käytettävien menetelmien soveltuvuutta ja ympäristökuormituksen rajoittamismahdollisuuksia vaan ne mahdollisuudet kannattaa edelleenkin säilyttää lainsäädännössä. Kategoristen rajoitusten käyttäminen poistaa tämän mahdollisuuden.

Kaivoslain uudistus on loppusuoralla. Uudistuksen toteuttaminen on tärkeää, jolloin kaivoslain, maankäyttö- ja rakennuslain sekä ympäristönsuojelulain toiminnot saadaan tehokkaiksi ja myös ympäristön sekä luonnonsuojelun tavoitteita vahvistavaksi.

Kansalaisaloitteen siirtämistä lakivalmisteluun Lappeenrannan kaupunki ei pidä oikeana ratkaisuna.

Ehdotus jatkotoimenpiteiksi

Aloite tarkastellaan kaivoslain uudistuksen yhteydessä. Tässä yhteydessä luontotyyppien suojelun merkitystä, uhanalaisten lajien suojelua sekä vesistöjen ja muun ympäristön suojelun tasoa tulee parantaa. Kaivostoiminnan haittojen ehkäisyssä Lappeenrannan kaupunki pitää tärkeänä kaivosten sivukivien ja sivuainevirtojen hyödyntämiskeinojen vahvistamista myös lainsäädännön keinoin.

Lappeenrannassa 21.11.2022

Tuomo Sallinen

apulaiskaupunginjohtaja, varatuomari

Ilkka Räsänen

ympäristöjohtaja, FM